

Mindenfajta embertelenség ellen

Borbély János

**MIRKO BOŽIĆ: KURLANI, ZORA
KÖNYVKIADÓ, ZÁGREB, 1954.**

Janus-arcú könyv ez. Egyrészt nehéz olvasmány, nem tárkozik fel egykönnyen, nem akarja az olvasót egy csapásra meghódítani: barátkozni kell vele. De azután — ez a könyv másik arca — megmutatja egész gazdagságát, megcsillogtatja legrejtettebb értékeit is.

A háború utáni horvát irodalomban kevés könyv talált az olvasóközönség és a kritika olyan osztatlan elismerésére, mint a Kurlani. A szerző jónéhány színpadi műve után jelent meg 1952-ben mint egy készülő trilógiának első része, (azóta megjelent a második rész is, a Neisplakani), és elnyerte a Horvát Írószövetség pályadíját. Egy egész életre szóló élményretegben gyökereszik, az író gyermekkorában, onnan táplálkozik, onnan veszi éltető nedveit. Minden sora a közvetlen élmény erejével hat. A táj, Sziny és környéke, ez a sivar hegyvidék, és az emberek, ezek a keménykötésű, konok dalmátzagorjjei hegyilakók — mindez ismeretlen, egészen különleges légkörével valóságos

egzotikum. És itt van otthon a szerző, ezekben az istenhátamögötti falucskákban, parasztjai körében, együtt rezdülve dolgos életük mindennapjaival, itt, ahol gyermekkorát töltötte. Sziklaország, félelmetes, archaikus hegyvidék, egy ősrégi nép, talán az illirek leszármazottai, mint maga Božić mondja egy helyen. Am ez a parasztság nem él elszigetelten sásfészkeiben, ott terül el alant a város, Sziny, hivatalaival és hivatalosaival, a kisvárosi, mindenkor kormányhű intelligencia sötét képviselőivel és a városi alvilág söpredékével. E bohózatból szökött figurák arcképcsarnokában Božić nem talál egyetlen rokonszenves, pozitív jellemet sem, ha csak arra a kis álmadozó, világmegváltó szocialista eszméktől áthatott joghallgatócskára nem gondolunk, akil úton-útfélen porig aláznak a királyság dölyfős hatalomtartói. Testi gyengeségben és eszmei zűrzavarban azonban ő is inkább karikatúrája a társadalmi rend igazságtalanságai ellen lázadóknak.

Egy bírósági pert mutat be irodalmi eszközökkel, afféle tyúkpert az alsó-kurlániak szőlőjében a felső-kurlániak szamarától esett kár miatt. Ez azonban csak a keret. E köré csoportosulnak em-

berek, sorsok, jellemeik, szenvedélyek, tragédiák, csodálatos tarkaságban, gazdag soklélességekben. A mese szálait szöve, felváltva mutatja be hol a köves pusztaságba csöppent falucskákat, hol pedig a harmincas évek Szinyjét és környékét. Ez a módszer gazdag lehetőséget ad az írónak arra, hogy sejtse azokat a megbékíthetetlen társadalmi ellentmondásokat, amelyek — egy közelgő, mindent elsöprő vihar előjelei — háboru előtti valóságunkat jellemzi.

Az ellenpontozásnak ezt a módszerét Božić a részletekben is végigvezeti. A processzió, a szinyi búcsú jelenetében például egyrészt ott látjuk a város előkelősegeit, az ügyvédeket, a papságot, az intelligencia különféle kreaturáit Sziny operettszerű közéletének „hivatalosait”, — másfelől pedig a nyomoruk, sorsuk terhétől görnyedt embereket, a képzelt bűneik bocsánatáért esedező térdcsuszó asszonyokat, akik babonás, hideglelős rettegéssel lesik, mosolyog-e vagy sír a Madonna körülhordozott képe, mint tavaly vagy tavalyelőtt. Ezen az oldalon látjuk a kurlániakat is, amint féldinárokért házalnak szédítően mély szakadékok alján kínos-keserves öszszegyűjtött jeges vizükkel, amiben a városi urak sört hűtenek majd talán. S

az emberek, történetek, színek és mozgulatok e monumentális körképe jelképes tiltakozással növi ki magát egy sötét kor embertelensége ellen.

Igy érkezünk el Božić írói állásfoglalásának kérdéséhez. Mert mi sem jellemzi jobban Božić írói magatartását, mint éppen a felháborodott tiltakozás mindenfajta embertelenség ellen, azaz a humanizmus. Meleg emberszeretet árad soraiból, de metsző gúnnyal ostoroz minden konvencionális hígvelejtiséget, amely kiforgatja emberi mivoltából és egy tömeghisztéria gépies szolgájává teszi. Szatirájának éle szüntelenül erre irányul.

Božić nem analitikus. Nem mélyed el hangulatok, lelkiállapotok, helyzetek elemzésében, gondolati anyaga sem túlságosan gazdag. Elsősorban ábrázol, mégpedig igen közvetlenül, a külvilág dolgainak sokszor bántóan részletes másolásával. Alakjai lelkiéletének külső megnyilvánulásait rögzíti aprólékos gonddal, hősei így hús-vér emberek, így éli mindegyik a maga életét. Külön szín a regényben a nyelvezet tájszólásbeli sajátossága, amiből Božić palettáján több van a kelleténél és ami sokszor megnehezíti az olvasást.

